



UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1626

De recto vsu similitudinis, & varia eius tractatione. Capvt LVII.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68724](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68724)

propositionem colligendam solent; vt
Sen. epi. 51. Effeminat animos amoenitas nimia: nec
 dubie aliquid ad corrumpendum vigorem
 potest regio. Quamlibet viam patiuntur iu-
 menta, quorum durata in aspero vngula est.
 In molli palustrique pascuo saginata, cito
 subteruntur, & fortior miles ex confragoso
 venit; segnis est vrbani, & verna. Nullum
 laborem recusant manus, quæ ad arma ab a-
 ratro transferuntur; in primo deficit pulvere
 ille vnctus, & nitidus.

Quorum tot similia tam acutè vibrata?
 nisi illud colligat: *seuior loci disciplina fir-
 mat ingenium.*

Inductio igitur, vt vides, à parabola, & ex-
 emplis non differt, nisi quod illa vno dunta-
 xat claudi, hæc non nisi multis similibus
 perfici, comprehendique potest. Alioqui pa-
 rabolas tum naturales, tum morales, & omnis
 generis exempla complectitur.

Hæc ad confirmandam resurrectionem ex
 natura ducta sunt.

*Tert. Apol.
 c. 48.*

Lux quotidie interfecta resplendet, & te-
 nebræ pari vice decedendo succedunt. Sydera
 defuncta viuiscunt; tempora vbi finiuntur
 incipiunt, fructus consummantur, & redeunt.
 Certè, semina non nisi corrupta, & dissoluta,
 fecundius surgunt. Omnia pereundo serua-
 tur, omnia de interitu reformantur.

*Pulcherri-
 ma indu-
 ctio per
 obsequium.
 Tertul. in
 Apol. c. 12.*

Hæc quæ sequitur artificiosè per *obsequium*
 collecta, in qua ostendit omnia, quæ in Chri-
 stianos exercentur supplicia, in idola ab ipsis
 Ethnicis vsurpari, *Crucibus, & stipitiibus im-
 ponitis Christianos*, quod simulachrum non
 prius argilla deformat, *Cruci, & stipiti super-
 structi*: In patibulo primum corpus Dei ves-
 tri dedicatur. Vngulis deraditis latera Chri-
 stianorum; At in Deos vestros per omnia mē-
 bra validius incumbunt ascie, & runcinae, &
 seobinae. Ceruicēs ponimus; ante plumbum,
 & glutinum, & gomphos, sine capite sunt Dij
 vestri. Ad bestias impellimur, certè quas, Li-
 bero, & Cybele, & *Cælesti* applicatis. Igni-
 bus vrimur, hoc & illi à prima quidem massa.
 In metalla damnamur: inde censentur Dij
 vestri. In insulas relegamur: solet & in insula
 aliquis Deus vestri, aut nasci, aut mori. Con-
 cludit tandem, si per hæc constat diuinitas a-
 liqua; ergo cum qui puniuntur, consecrantur,
 & numina erunt dicenda supplicia.

D. Aug.

Aliæ sunt morales, & valde populares,
 quæ est ista D. Augustini.
 Longam vitam malam nemo vult habe-

re, nec ferre. Longam vitam malam penè o-
 mnes volunt habere, vtique, si grãde est quod
 viuimus, bonum sit omnium grande. Quid e-
 nim vis male, dic mihi? puto nihil in omni-
 bus actionibus, cogitationibus, cupiditatib⁹,
 nihil malè vis, terram malam non vis, sege-
 tem malam non vis vtique, sed bonam; bo-
 nam arborem vis, equum bonum, seruum bo-
 num, amicum bonum, filium bonum, vxorem
 bonam. Et quid hæc magna, quoniam quidam
 ipsam vestem malam non vis habere, sed bo-
 nam. Postremò caligam non vis habere nisi
 bonam. Aut da mihi aliquid te velle, quod
 malum est, solam animam vis habere malã.
 Quid te ostendisti? quid de te tu ipse merui-
 sti, non vis esse malum, nisi te solum.

Ex eo vult concludere, eum bonum esse o-
 portere, qui omnia bona appetit.

Planè ista, quæ contortius vibrantur mul-
 tum habent *proprietatem*, & ad probandum
 quidpiam efficacissima sunt. Quæ longius
 trahuntur in rebus præcipuè notis, & com-
 munitibus, tædio sunt obnoxia.

Frequentes sunt apud Ciceronem, & De-
 mosthenem exemplorū inductiones, in qui-
 bus hæc temperies seruanda est, vt si fuerint
 nota, & communia, quàm celerrimè indica-
 tis, aliquando solis nominibus expediantur:
 si habent aliquid melioris notæ, trahenda e-
 runt longiusculè, quod tamen sine aurium
 fatigatè fieri velim. Vide quibus acuminibus
 ista vibretur apud Senecam, pro sepeliendo
 sui homicida.

Omnibus natura sepulturam dedit. Nau-
 fragos idem fluctus, qui expulit, sepelitis sus-
 fixorum corpora crucibus in sepulturam su-
 am defluunt. Eos qui viui vruntur pœna fu-
 nerat. Itascere interfectori, sed miserere in-
 terfecti.

*De recto vsu similitudinis, & variis
 eius tractatione.*

CAPVT LVII.

PRIMò cauendum est, ne similitum grata,
 quæ solet esse popularibus præsertim au-
 ribus illecebra, in nimiam fecunditatem lu-
 xuriet.

Vidi ego aliquas huius temporis scripto-
 rum orationes retertas similibus tam crebris,
 vt imagines ipse impedimento essent, quo
 minus res discerni mentis oculis, atque inter-
 nosci

*Festina in
 ductio, &
 qua multa
 habet in
 proutum.*

*Sim-
 ni-
 ribi-
 mo*

Sen. cont.

l. 8. c. 4.

fixorum

sum

am

defluunt.

Eos qui

viui

vruntur

pœna

funerat.

Itascere

interfectori,

sed

miserere

inter-

fecti.

Viranda

similitum

luxuriet.

noſei poſſent. Quod certe vitium omnino pu-
erile eſt, & a gravitate orationis longe di-
ſtinctum, eſſi enim in demonſtratione genere
ſerri ſolet liberiore cultu compta dicendi viſ,
& ratio, nunquam tamen centones ſimilitu-
dinem, iuſtarum orationum loco numerari
velim: prudentis eſt manum de tabula præ-
clare, & loco ponere, nec in rebus etiam pul-
chris, ſtudentibus, & lætis, fatali quadam inge-
nij redundantis læſiuita modum excedere.

ros, & fœdos, cum delicatiſſimis hiacinthi
floribus contulit, addito etiam Homeri ver-
ſu;

Ὀδῶς ἦκε κόμας βαλανθίνῳ ἄνθει ὁ-
μοίας.

Lucia. in
imagini-
bus

An is tandem contra eloquentiam, an po-
tius contra veritatem grauiſſime peccauit?
Excidunt pleraque ſimilia, partim adula-
toribus, partim etiam adoleſcentibus, qui
magnum ſunt hyperbolarum amatores.

Quartò, contrarium etiam nonnunquam
vitium accedit, cum quæ ſua natura magna
ſunt, minutulis quibuſdam ſimilitudinibus
deteruntur: quo in genere peccaſſe animad-
uertitur à Longino poeta, qui tonitrua
cum tubarum clangoribus nimis demiſſo
comparauit, quanquam cum aliquo ad-
iuncto per proportionem dictum tolera-
bilis videtur, vt cum Tryphiodorus toni-
tru, non tubam ſimpliciter dixit, ſed tubam
cæleſtem, ἄρανίην σάλπιγγα: eum quo ſi-
militer Nonnus.

Non ſunt
admittenda
minuta ad
ampla qua-
dam ſignifi-
canda

Nonni

Βρονταῖσι πατάγοισι Διὸς μυχῶσ' αὐτοῦ
σάλπιγγε.

Dion. l. 4.

Occurrunt etiam nonnunquam non modò
tenues, ſed etiam ridicula, & ſordida, qui-
bus proſus abſtinendum eſt, niſi forte quis
ad facetias, & riſum componat orationem,
aut ingenuam morum ſimplicitatem, qua-
lis eſt in ruſticis, efformare velit. Tale
eſt illud in poemate quodam Gallico de
ruſtico homine, qui foro, & tabularijs an-
tea inuiſis, cum fortè pleniffimum illum
confeſſum Senatus, Patrumque purpu-
ratorum cœterum contemplantus eſſet, Cu-
riam cum agro cepis conſito comparauit: ho-
mo animæ candidiſſimæ, nec diſſimilis illi,
quem Dion in Venatore proprijs depingit
coloribus.

Cauendū à
ſcurrilibus,
& ſordidis.
Dion. in
Venatore.

Quæ verò ſordida aliquid habent ſcurri-
litaris, potius Atellanarum exordia, quam
Oratoris grauitatem decent.

Nec placent etiam apud graues perſonas,
quæ ex ſordidis, & contemptis artibus aſſu-
muntur, quòd eloquentia dignitatem de-
terere non mediocriter poſſunt. At in re-
bus diuinis prudenter admodum inceden-
dum eſt, nec temerè quilibet ſimilitudines
ſunt arripiendæ, quibus res ſacras com-
paremus. Quamuis enim ſua natura
omnem rerum inferiorum præſtantiam exce-
dant, non eſt tamen recitum, quando fieri
aliter.

In diuinis
proſanarū
hiſtoriarū
maximè

Similitudi-
nes audito-
ribus acco-
modanda.

Vitiò ſunt
ſimilitudi-
nes hyper-
bolica.

Quid qui capillos Stratonices Reginae ra-

verò fabu-
larum simi-
litudines
declinanda.

Iustin.
Mari. Apo-
log. 2. p. 157.
edit. Rob.
Seophani.

Varia tra-
ctatio simi-
litudinis
Arist. lib.
3. c. 16.

Arist. l. 3. c.
2.

aliter non potest, ex ijs rebus, quæ in sensus nostros cadunt, elicere similitudines, modò illud accommodatè, & circumspectè fiat. Nolum enim, quod plerique præposterè admodum faciunt, poetarum fabulas ad fidei nostræ mysteria transferre. A Eternam patris sapientiam cum Minerua conferre; Virginem Martiam, cum Danae auri cœlestis rore facta; Castores ex oui testa emergentes, cum Christo nascente. Naturam humanam Sospitatoris nostri beneficio in plenam libertatem assertam, cum Andromeda à Perseo liberata: quæ omnia, vt ait Iustinus Martyr. Demon sacrorum signa in peruersum imitamentum excogitauit, vt Christianæ religioni illuderet, Ethnicos homines infinitis superstitionibus irretiret.

Τέτων μὲν τῶ προφητικῶν λόγων ἀκέρ-
σαντες, οἱ δὲ αἰμονες
Διονύσιον μὲν ἐφάσαμ, γεγονέναι ὑὸν τῷ
Διός,

&c. quæ copiosis verbis profeguitur.

Neque verò tantum in diuinis, sed in grauium etiam personarum laude prospiciendū est, ne qua vilis, aut ambigua similitudo irrepat, quæ in alios sensus facillè torqueri possit, ab ijs, qui omnia in peiorem partem interpretantur.

Quod verò ad tractationem similitudinis attinet, varijs fieri solet modis. Primus est, cum nulla intercedit similitudinis nota, quæuis re ipsa sit similitudo; vt cum dicimus: Scutum est Martis Phiala, arcus fistula sine chordis, ita equus indomitus: hæc enim similitudinis habent, non naturæ rationem, licet per similitudinem minimè efferantur.

Secundus est, cum nota similitudinis apponitur, sed tamen similitudo concisè sine vlla partium deductione, in vnum membrum contrahitur. Quo in genere pleræque sunt similitudines prouerbiales, & acutæ, quales sūt istæ.

Populus Atheniensis similis est Nauclero robusto, & furdastro. Demosthenes.

Samij similes sunt infantibus, cibum quidem sumunt, sed flentes.

Oratores Athenienses similes sunt nutricibus, quæ cibos deglutiunt, & infantium oralia petungunt. Democritus.

Cephisodorus thuri similis est, dum perit oblectat. Antisthenes.

Demosthenes tibijs similis est, quibus si

collum demas, reliquum erit inutile. AEschines.

Hipponax similis est vesperæ, non magnum quidem murmur excitat, sed acriter pungit. Dio Pruseus.

Plenæ sunt istæ similitudines gratiæ, & festiuitatis.

Tertius modus est, cum similitudo suis partibus, hoc est, propositione, & adpositi constat, sed illa non adeo fusè explicantur: qualis est ista.

Vt ignis in aquam coniectus continuò extinguitur, & refrigeratur; sic referuens falsum crimen, in purissimam, ac castissimam vitam collatum, statim concidit.

Ibi sunt tria, quæ sibi respondent: ignis, crimen, aqua, vita; refrigerari, excidere.

Quartus modus explicatissimus est, cum non modò similitudo suis constat partibus, sed illæ fusæ, æquabiliq; oratione cum dignitate explicantur, quòd fieri maxime solet, cum dictum aliquod, vel factum ex historia proponitur; & narratur, cui succedit Apodosis, in qua partes partibus accommodatur. Talis est illa apud Ciceronem pro Roscio, num. 56.

Quare facillè omnes patimur esse quamplurimos accusatores, quòd Innocens si accusatus sit, absolui potest, nocens nisi accusatus fuerit, condemnari non potest.

(Deinde) Anseribus cibaria publicè locantur, & canes aluntur in Capitolio, vt significetur si fures venerint. At si fures internocere non possunt, significant tamen, si qui noctu in capitolium venerint, & quia id est suspiciosum, tametsi bestia sint, tamen in eam partem potius peccant, quæ est cautior. Quòd si luce quoque canes latent, eum Deos salutatum aliqui venerint, opinor ijs crura suffringantur, quòd acres sint etiam, tum cum suspicio nulla sit. (Tandem sequitur redditiō satis ampla, & copiosa.)

Simillima est accusatorum ratio. Alij vestrum anseres sunt, qui tantummodò clamant, nocere non possunt. Alij canes, qui & latrare, & mordere possunt. Cibaria vobis præberi videmus: Vos autem maxime debetis, in eos impetum facere, qui merentur. Hoc populo grauisimum est. Deinde si volentis, etiam tum cum verisimile erit aliquem commississe in suspitione, latrare, id quoque concedi potest. Sin autem sic ageatis, vt arguatis aliquem patrem occidisse, neque dicere possi-

possitis, aut quare, aut quomodo, at tantummodo sine suspitione latrabitis, crura quidem nemo vobis suffringet, sed si ego vos bene noui, literam illam, cui vos vique eo inimici estis, vt etiam alias omnes oderitis, ita vehementer ad caput affigent, vt postea neminem alium, nisi fortunas vestras accusare possitis.

Et hæc de similitudine: dissimilitudo illi opposita fit, cum ea, quæ simul comparan-

tur, diuersa esse ostenduntur, vt

*Soles occidere, & redire possunt,
Nobis cum semel occidit breui lux,
Nox est perpetua vna dormienda.*

Eius tota ratio ex similitudine satis manifestè colligitur: Vsus verò in confutatione similitudinum, potissimum vigere solet.

Finis libri quarti.



DE
A M P L I F I C A
T I O N E

LIBER QUINTVS.
A C P R I M V M:

De vitio male Amplificationis.

CAPVT PRIMVM.



Ocorum tractationi satis opinor appositè subiungetur amplificatio, quæ ex locorum congerie coalescere, atque innutiri solet.

Dici non potest, quam varij sint in hac parte tenuiorum Rhetorum errores, qui hoc vnum rati decus eloquentiæ: si amplificent, neque circumspectè res obseruant, neque modum vllum tenent; sed dum augendi studio pruriunt in omnibus, importunissima garrulitate miseras aures obruunt.

Haud scio an vllum sit vitium, magis à vera germanaque eloquentia alienum, quam incepta, & puerilis amplificatio rerum, & sententiarum inanis, vanoque strepitu verborum intemperantiùs lasciuicas. Cui enim

non patiunt nauseam illæ lentæ circumductiones, quas postquam cum tædio exfortuetis, oratione permolesta fatigatus, coeris Laconicum illud exclamare; *Nihil est præter vocem.*

Et sunt, qui huiusmodi amplificatores eloquentes putant. Ego cum prudentia, quæ prima pars est eloquentiæ; sint expertes, ineptos, & pueriles censeo, quin arbitror plus ad vim dicendi facere sententiam appositè dictam, quam totam illam redundantiã puerilis ingenij.

Quæ est igitur (dices) optima ratio amplificationis? magnum est definire, & multum ad totam dicendi rationem facit.

Siquidem rectam amplificationem *Ora differat bonioris animam* eloquentes viri nominarunt, na amplificationis arbitror in eo differre magnorum *cario à mala.*

Nihil tam alium ab eloquentia quã puerilis amplificatio.

Quomodo differat bona.

Cc